

УДК 338.001.5

Фарат О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри екологічної політики та менеджменту природоохоронної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ

Досліджено еволюцію понять «кластер» та «інноваційний кластер». Дано власне визначення понять з урахуванням специфічних характеристик економіки України. На основі аналізу світової практики функціонування кластерних об'єднань запропоновано класифікацію видів розвитку кластерів.

Ключові слова: кластер, інноваційний кластер, ефект «синергії», кооперація, кластерна дилема.

Фарат А.В. СУЩНОСТЬ И ВИДЫ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ КЛАСТЕРОВ

Исследована эволюция понятий «кластер» и «инновационный кластер». Предложено собственное определение понятий с учетом специфических характеристик экономики Украины. На основе анализа мировой практики функционирования кластерных объединений предложена классификация видов развития кластеров.

Ключевые слова: кластер, инновационный кластер, эффект «синергии», кооперация, кластерная дилемма.

Farat O.V. NATURE AND TYPES OF INNOVATION CLUSTERS

This article explores the evolution of the «cluster» concepts and the «innovation cluster». Given proper definitions of the specific characteristics of the economy in Ukraine. Based on the analysis of world practice of functioning cluster associations it was proposed the classification of cluster development.

Keywords: cluster, innovation cluster, effect «synergy», cooperative, cluster dilemma.

Постановка проблеми. Забезпечення інноваційного розвитку промислових підприємств є визначальним пріоритетом реструктуризації національної економіки у довготривалій стратегічній перспективі. Необхідність інноваційного розвитку промислових підприємств базується на виникненні так званої «тріади суперечностей» між економічним зростанням, рівнем життя населення та збереженням природного середовища. Світова практика показує, що інноваційний розвиток самостійного господарюючого суб'єкта не завжди є настільки ефективним, як у складі певного об'єднання. Причинами цього є відсутність в Україні гнучкої системи стратегічного планування, щодо формування та розвитку об'єднань підприємств. Об'єднання підприємств забезпечує не лише більш ефективну інтеграцію новітніх організаційних та технічних рішень в господарську діяльність підприємств-учасників об'єднання за рахунок співпраці з науково-дослідними організаціями, а й акумулює в собі прогресивний новітній потенціал, який загалом і визначає стратегічні перспективи розвитку держави. За умов стагнації чи спаду економіки «ефект синергії» слід розглядати в якості системи коопераційних комунікацій між господарськими суб'єктами, організаціями та установами, що дозволяють інтегрувати їх діяльність на спільне досягнення встановлених цілей, а саме: підвищення якості продукції; здобуття додаткових та посилення наявних конкурентах переваг; зростання прибутків за рахунок оптимізації процесів переміщення матеріальних потоків та ін.

В умовах стрімкого поширення нової моделі економічних відносин – «економіки знань» інноваційним кластерам відводиться роль прогресивного об'єднання господарських суб'єктів конкретно визначеної або суміжних галузей національної економіки, що системно створюють та інтегрують у виробництво оновлені організаційні та функціональні методи та технології виробництва продукції та надання послуг. Однак не менш важливим є чітке розуміння та розрізнення внутрішньо- та міжкластерної кооперації, оскільки саме їх узгодженість є одним з визначальних факторів, від яких залежить кінцевий якісний та кількісний результат діяльності будь-якої господарської системи на мезо- та макрорівнях.

Тому формування та розвиток в Україні кластерних об'єднань з подальшим налагодженням між ними систем відповідних коопераційних комунікацій є однією з проблем національної економіки, яка вимагає негайного розв'язання. Її вирішення повинно сприяти зростанню конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання та їх продукції на світовій торговельній арені, а й сприяти розвитку економіки України на основі моделі «економіки знань» та повної трансформації вітчизняного суспільства в інформаційне.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основи кластерної парадигми закладено ще у працях Й. Шумпетера та А. Маршала. Відтак А. Маршал сформував підхід щодо створення «індустріального району», а Шумпетер, вивчаючи можливості зростання показників економічної діяльності всередині такого «індустріального району», сформулював початкові уявлення про кластерні об'єднання. Однак подальшого розвитку в працях цих вчених та їх послідовників кластерна теорія не набула. Лише за сучасних умов господарювання, основою яких є ринковий механізм, повернулася зацікавленість науковців у подальшому вивченні кластерних формувань. Слід зазначити, що одного з найбільш ґрунтовних досліджень кластерної парадигма набула у працях М. Портера [12].

Своєю чергою, з М. Портером [12] вивченням кластерів займаються такі зарубіжні вчені, як Г. Шмідц [13], В. Ельзнер [14], Е. Бергман, Е. Фрезер [15], Д. Свон, М. Превезер [16], С.І. Рекорд, [7], М. Щапакін, Ю. Томілко, В. Гріцай [17] та ін. Що ж стосується вітчизняних науковців, то основи кластерної теорії розглядаються в працях І. Яненкової [1], С. Соколенко [10], В. Шовкалюка [4], Н. Єжакової [8], Д. Смолича [9] та ін.

Мета статті. Ціллю написання статті є дослідження еволюції понять «кластер» та «інноваційний кластер», визначення особливостей їх створення та розвитку з урахуванням специфічних характеристик вітчизняної економіки, а також визначення можливих напрямів розвитку інноваційних кластерів з погляду їх структурної, галузевої та територіальної реструктуризації.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі [1, 7, 10, 12, 13, 14, 15, 16] можна знайти безліч трактувань поняття «кластер», окремі з яких наведено у таблиці 1.

Аналіз поглядів таких авторів, як М. Портер, Д. Свон, М. Превезер, С. Рекорд, свідчить, що в основному вони прихильні вважати, що основою створення та розвитку кластерів є мезорівень функціонування економіки. Однак з врахуванням сучасних можливостей виробничої взаємодії вони можуть розвиватись і на макрорівні функціонування економіки. Своєю чергою, спільним у визначеннях М. Портера та І. Яненкової є те, що вони розглядають кластер як міжорганізаційну мережу, тобто налагоджену систему функціонування підприємств.

Основними недоліками визначень, наведених в таблиці 1, є те, що вони базуються на міжорганізаційній кооперації підприємств в середині одного кластеру і не враховують можливості взаємодії окремих кластерів як в межах держави, так і за її межами. Також важливим питанням є формування таких кластерних об'єднань, які б забезпечували повний або ж більшу частину необхідного ланцюга поставок, розпочинаючи поставкою сировини і закінчуючи збутом готової продукції/послуг.

Аналіз зазначених тлумачень, ознак і властивостей кластера дозволив сформулювати таке авторське трактування дефініції «кластер» – це форма організації галузевої або ж міжгалузевої кооперації підприємств, яка полягає в формуванні постачальницько-сировинної, виробничої, товарно-збутової, та обслуговуючої мереж, які координуються між собою і забезпечують реалізацію визначених цілей завдяки ефекту «синергії».

В умовах конкурентної боротьби кластерам відводиться роль «полюсів конкурентоспроможності», які надають можливість активізувати наявні в межах пев-

ної території або країни ресурси з метою пришвидшення зростання та посилення відповідних конкурентних позицій. Також важливість кластерів полягає в тому, що набираючи відповідну «критичну масу» – загальну сукупність інформаційних зв'язків, інфраструктурного забезпечення і професіоналізму між підприємствами, що належить до певної сфери діяльності, вони позиціонуються як повноцінні одиниці, що здатні вести конкурентну боротьбу на національному та міжнародному рівнях. Саме тому процеси формування кластерних об'єднань необхідно розглядати в якості визначального елемента державної економічної політики на всіх її рівнях, що надасть можливість здійснити консолідацію сильних сторін великого, середнього та малого бізнесу, а також некомерційних організацій та наукових установ, через використання отриманих синергичних ефектів для зміцнення позицій національних компаній у міжнародному економічному обороті саме в тих галузях, які мають визначальне стратегічне значення для посилення конкурентоспроможності економіки України [1, с. 332].

В основі сучасної технологічної багатуукладності національної економіки лежить використання 3-го та 4-го технологічних укладів. Сучасний випуск наукоємної продукції є надзвичайно низьким, що також слід розглядати як один з наслідків командно-адміністративної економіки, який полягає у неефективності або ж відсутності на підприємствах маркетингових досліджень і як наслідком низьким рівнем адаптації їх збутових стратегій до змін вимог споживачів щодо характеристик товару. Саме тому доцільно говорити, що в Україні доцільно створювати та розвивати не просто кластери – діяльність яких спрямовуватиметься на оптимізацію виробничо-збутових процесів господарюючих суб'єктів певної галузі народного господарства, а створювати та розвива-

Таблиця 1

Еволюція трактування поняття «кластер»

Автори	Трактування поняття «кластер»	Джерела
М. Портер	Кластер, або промислова група – це група географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній і пов'язаних з ними організацій, що діють у певній сфері, що характеризуються спільністю діяльності та взаємодоповнюючих один одного.	Портер М. Э. Конкуренция / [М. Портер] ; пер. с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
М. Портер	Кластер – це форма мережі, що спостерігається в межах географічного регіону, в якій близьке розташування фірм і організацій забезпечує наявність певних форм спільності і підвищує частоту і рівень взаємодії.	Портер М. Э. Конкуренция / [М. Портер] ; пер. с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
В. Ельзнер	Кластер – група компаній, що є функціонально пов'язаними як вертикально так і горизонтально.	Elsner W. An industrial policy agenda 2000 and beyond: Experience, Theory and Policy. Bremen Contributions to Institutional and Social-Economics (Eds.) / A. Biesecker, W. Elsner, K. Grenzdorffer. – 1998. – No 34.
Е. Бергма Е. Фезер	Кластер – це група комерційних та некомерційних підприємств, для яких членство в об'єднанні виступає важливим елементом підвищення індивідуальної конкурентоспроможності.	Bergman E.M., Feser E.J. Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applications / E. M. Bergman, E. J. Feser ; Regionl Research Institute. – WVU., 1999.
Д. Свон М. Превезер	Кластери – групи компаній, що об'єднані межами певної галузі та розміщені в певній географічній області.	Swann G. M. P., Prevezer M., Stout, D. The Dynamics of Industrial Clustering: International Comparisons in Computing and Biotechnology. – Oxford : Oxford University Press, 1996.
С. Рекорд	Кластери – це групи взаємозв'язаних компаній і пов'язаних з ними організацій (інститутів), які співпрацюють і конкурують між собою; географічно сконцентровані в одному або декількох регіонах, при тому, що кластер може розвиватися і в глобальному масштабі; спеціалізуються у певній сфері, зв'язані технологіями і компетенціями персоналу.	Рекорд С.И. Развитие промышленно-инновационных кластеров в Европе: эволюция и современная дискуссия / С.И. Рекорд. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 109 с.
І. Яненкова	Кластер – це різновид стратегічної мережі, а саме стратегічну міжорганізаційну мережу галузевого або міжгалузевого характеру, що поєднує ресурси і ключові компетенції фірм та інших організацій відповідної території. Формування такої мережі може відбуватися з ініціативи влади різних рівнів або йти «знизу» (бути незалежною ініціативою приватних компаній).	Яненкова І.Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика : [монографія] / І.Г. Яненкова. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. – 380 с.

ти інноваційні кластери, які є особливо актуальними саме для машинобудівних галузей України, оскільки забезпечуватимуть постійний випуск та систематичне удосконалення високотехнологічної продукції.

У науковій літературі можна знайти такі означення поняття «інноваційний кластер», які наведені в таблиці 2.

Отже, організація спільної інноваційної діяльності промисловими підприємствами, організаціями та установами у формі кластера обумовлює необхідність створення особливої форми інновацій, а саме сукупного інноваційного продукту. Своєю чергою, лише за умов чіткої координації діяльності всіх учасників інноваційного кластера є можливою їх найефективніша взаємодія. За рахунок узгодженості дій підприємств, що є учасниками кластера, забезпечується зростання обсягів виробництва інноваційної продукції (робіт, послуг) та збільшення відрахувань податків в державний та місцевий бюджет.

Аналіз зазначених тлумачень поняття «інноваційний кластер» дозволив сформулювати таке авторське визначення цього поняття.

Інноваційний кластер – це прогресивна форма налагодження системи коопераційних комунікацій ділового та науково-дослідного співробітництва між господарюючими суб'єктами з можливістю залучення державних структур різної відомчої приналежності, функціональною основою яких виступатиме науково-дослідна організація – учасник національної мережі трансферу технологій, що здійснюватиме розробку технологічної та/або організаційної інновації, адаптуватиме її на підприємстві, висвітлюватиме всі можливі взаємопов'язані ризики та надаватиме повне економічне обґрунтування доцільності впровадження відповідного інноваційного бізнес-рішення.

Зміст цього твердження охоплює базисні основи створення та функціонування інноваційних кластерів, що наведені у таблиці 2, однак розширює обов'язки саме інтелектуальних центрів (науково-дослідних інститутів, лабораторій, вищих навчальних закладів) функціонування кластерних формувань, оскільки надання кількісної та якісної оцінки від впровадження відповідного інноваційного рішення, які необхідно деталізувати у відповідності з фазами життєвого циклу інновацій задля забезпечення системності в їх видозміні є одним з визначальних фак-

торів який визначатиме подальшу стратегічну перспективу розвитку такого об'єднання.

Однак особливу увагу також слід приділити і вибору типу інноваційного кластера, тобто такого його різновиду, який найкраще адаптуватиметься до умов існування та розвитку визначеної галузі або ж декількох суміжних галузей. Для сучасних машинобудівних галузей з метою забезпечення їх інноваційної спрямованості на випуск конкурентоспроможної високотехнологічної продукції доцільно застосовувати кластерне об'єднання, яке виступатиме функціональним симбіозом галузевого та інноваційно-орієнтованого кластерів, і спрямовуватиметься на забезпечення постійного інноваційного розвитку галузі.

Застосування кластерного підходу має на меті цілеспрямоване створення кластерних об'єднань як на національному так і на регіональному рівнях функціонування економіки в рамках діючої інноваційної політики. Застосування кластерного підходу, традиційно включає 2 етапи, а саме: [2, с. 131]

1. Визначення провідних галузей економіки, що є конкурентоздатними на світовому рівні.

2. Розробка стратегії максимального застосування переваг географічного розміщення в районах концентрації підприємств і організацій галузей, що є найбільш конкурентоспроможними, з метою підвищення конкурентоздатності всіх господарюючих суб'єктів об'єднаних межами певного географічного регіону.

Цю послідовність в побудові кластерів слід розглядати як основу, що надає суб'єктам, які хочуть сформулювати кластер вихідні орієнтири. Залежності від специфіки галузі народного господарства, тенденцій її розвитку, ситуації на зовнішніх ринках цей процес може доповнюватись як проміжними, так і іншими більш деталізованими стадіями.

У цьому процесі головна роль відводиться суб'єктам управління, а саме центральним або регіональним органам влади. Формування регіональних кластерів здійснюється у відповідності з визначеною методологією, яка полягає у наступному: [2, с. 131]

1. Встановлюються напрямки господарської діяльності, що є найбільш перспективними, розвинутими або такими, які визначають регіональну спеціалізацію. Вони виступають базою для створення регіональних кластерів.

2. Проводиться розробка виробничо-технологіч-

Таблиця 2

Тракткування поняття «інноваційний кластер»

Автор	Тракткування поняття «кластер»	Джерело
Организация «Кластерная инициатива Corallia»	Інноваційні кластери – це неформальні об'єднання інноваційних молодих компаній- стартапів, малих, середніх і великих підприємств, а також дослідних організацій, що діють в певному секторі і географічному регіоні і покликані стимулювати інноваційну діяльність шляхом розширення і поглиблення інтенсивної взаємодії між усіма учасниками. Така взаємодія виражається в спільному використанні наявних можливостей, обміні знаннями та досвідом, ефективної передачі технологій, налагодженні стійких партнерських зв'язків і поширенні інформації між учасниками кластера.	http://www.corallia.org/ru/innovation-clusters.html
Н. Єжакова	Інноваційний кластер – це інтегрований осередок генерації наукових знань, ідей, центрів підготовки висококваліфікованих кадрів, які випускають інноваційну і наукомістку продукцію, що має довгострокові конкурентні переваги. Такий кластер становить інноваційний ланцюг, який починається від генерації наукових знань і закінчується реалізацією інноваційних ідей на старих і нових ринках збуту.	Єжакова Н.В. Оцінка взаємодії елементів інноваційного кластера / Н.В. Єжакова // Економіка Крима. – 2010. – № 4(33). – С. 20–25.
М. Щепакін, Ю. Томілко, В. Грицай	Інноваційний кластер – це сукупність підприємств і організацій, що здійснюють науково-дослідну і дослідно-конструкторську діяльність (університети, науково-дослідні організації, інжинірингові центри, виробничі і сервісні підприємства, споживачі), розташованих на одній географічній території, взаємодіючих для досягнення загальної мети (економічне зростання за рахунок інновацій і синергетичного ефекту), що характеризується певною стійкістю.	Щепакін М.В. Классификация и формы организации отраслевых инновационных кластеров / М.В. Щепакін, Ю.В. Томілко, В.В. Грицай [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journal.kfrgteu.ru/files/1/2012_8_12.pdf .

ної структури кластерного утворення виходячи із завершених груп виробництв з отримання конкретного продукту.

3. На основі виробничо-технологічної структури кластеру проводиться створення структури кластерного об'єднання.

4. У склад кластерного об'єднання вносяться також і ті структури, що постійно співпрацюють з його виробничими підприємствами.

В основі використання кластерного підходу лежить створення кластерів в межах територій, на яких розміщені суб'єкти господарської діяльності, які виконують різні функції, однак є об'єднаними певним технологічним процесом, кінцевим результатом якого є товар або послуга. Даний товар створюється в результаті спільних зусиль всіх учасників такого технологічного процесу, починаючи з відповідальних за наукові розробки і підбір кадрів та закінчуючи пакувальниками, технологами і дилерською мережею. Даний підхід базується на врахуванні мережевих принципів організації виробничо-господарських процесів та позитивних синергічних ефектів, що виникають в результаті регіональної агломерації і дифузії знань та вмінь, що є результатом міграції персоналу. Окрім цього не існує кордонів між відповідними секторами і видами господарської діяльності, які, в свою чергу, розглядаються в якості взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих складових [4].

Таблиця 3

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України у 2006–2012 рр.

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів	Особно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2006	10,0	1145	2408	6,7
2007	11,5	1419	2526	6,7
2008	10,8	1647	2446	5,9
2009	10,7	1893	2685	4,8
2010	11,5	2043	2408	3,8
2011	12,8	2510	3238	3,8
2012	13,6	2188	3403	3,3

У сучасних умовах кластерні об'єднання розглядаються як одна з найефективніших форм організації та здійснення інноваційних процесів, тобто форм міжнародного, національного, регіонального або організаційного розвитку, що надають можливість вести конкурентну боротьбу на ринку не лише окремими підприємствами, а й цілими господарськими комплексами, яким надається можливість скорочу-

Таблиця 4

Види розвитку кластерних об'єднань

п/п	Класифікаційний критерій	Вид розвитку
1	За рівнем функціонування економічної системи	1. Регіональний – формування кластерного об'єднання з підприємств розміщених у певному географічному (економічному) районі держави
		2. Загальнодержавний (галузевий) – створення кластерного об'єднання, яке охоплює всі географічні (економічні) райони держави для забезпечення ефективного функціонування визначеної галузі промисловості.
		3. Міжнародний – міжнародне інтеграційне об'єднання з окремих підприємств, або ж самостійних кластерних об'єднань, що розташовані в різних державах, однак об'єднаних спільними економічними зв'язками.
2	За шириною галузевої міжорганізаційної кооперації	1. Галузевий – об'єднання підприємств функціонуючих в межах визначеної галузі народного господарства, що можуть охоплювати декілька регіонів задля забезпечення сукупного споживчого попиту в певні частині країни.
		2. Регіонально-галузевий – об'єднання підприємств в межах визначеного географічного (економічного) регіону держави, що координують свою господарську діяльність в межах певної галузі промисловості.
		3. Міжгалузевий – об'єднання підприємств функціонуючих в межах суміжних галузей народного господарства з метою самостійного забезпечення повного циклу виробництва продукції, що потребує різноманітної сировини та технологічних процесів.
		4. Регіонально-міжгалузевий – об'єднання підприємств в межах визначеного географічного (економічного) регіону держави, для самостійного забезпечення повного циклу виробництва продукції, що потребує різноманітної сировини та технологічних процесів.
3	За можливістю поступального інтеграційного об'єднання	1. Горизонтальний – об'єднання підприємств, що спеціалізуються на виконанні однорідних функцій з організації переміщення матеріальних потоків.
		2. Вертикальний – інтеграція окремих підприємств, горизонтальних кластерів чи їх рівневих комбінацій для повного обслуговування процесів фізичного переміщення товарно-матеріальних цінностей (сировини, комплектуючих, готової продукції), або/і виробництва та збуту продукції.
4	Залежно від кінцевих повноцінних кластерних ефектів	1. Трансформаційний – організаційна та функціональна реорганізація існуючого кластерного об'єднання для адаптації новітніх рішень в управлінські та виробничі процеси з метою переходу на нові ринки, або/і на виробництво нової продукції, не пов'язаної з попередньою діяльністю кластера.
		2. Елімінаційний – розпад існуючого кластера, що виробляє недостатньо новітню чи конкурентоспроможну продукцію з подальшим формуванням менших кластерних об'єднань, або ж інтеграцією окремих елементів такого кластера чи їх груп в інші галузево або/і територіально пов'язані кластери.
5	Залежно від можливостей гнучкості реагування на флуктуації попиту	1. Диверсифікаційний – формування кластерного об'єднання, в якому в однаковій мірі розвинуті організаційно та технологічно незалежні між собою виробництва продукції різного споживчого призначення з наявністю виробничих резервів для гнучкого реагування на коливання попиту в певних видах продукції.
		2. Конверсійний – формування кластерного об'єднання з гнучкою системою виробничої переорієнтації на випуск інноваційної або/і принципово нової продукції, що не пов'язана з попередньою спеціалізацією кластера.

Джерело: розроблено авторами на основі власних досліджень

вати свої витрати за рахунок спільної технологічної кооперації підприємств. Також кластерні об'єднання з цілью розширення сфер вільної торгівлі, вільного переміщення трудових ресурсів та капіталу створюють специфічний економічний простір і тим самим реалізують функції структуроутворюючих компонентів глобальної системи [4].

Кількісна характеристика основних інноваційних процесів на промислових підприємствах в Україні за 2006–2012 рр. наведено у таблиці 3.

Дані таблиці 3 наочно показують нам такі реалії розвитку вітчизняної економіки, а саме:

1. Починаючи з 2009 року спостерігається щорічне зростання підприємств, що впроваджують інновації. Даний факт свідчить про зацікавленість вітчизняних підприємств у своєму інноваційному розвитку.

2. Питома вага реалізованої інноваційної продукції характеризується щорічним зменшенням. І це негативна тенденція.

Отже, основною метою створення та розвитку кластерів є сприяння у підвищенні внутрішньої та зовнішньої конкурентоздатності його учасників шляхом комерційного та некомерційного співробітництва, навчання та проведення заходів політики підтримки, наукових досліджень і інновацій [4].

В результаті дослідження можливостей розвитку кластерів, зокрема інноваційних, було виділено окремі їх види, які охарактеризовано у табл. 4.

Перспективи євроінтеграції вимагають не лише організаційного та структурного перегляду базисних основ функціонування вітчизняних галузей економіки, а й вибору таких організаційно-правових форм здійснення виробничо-господарської діяльності, які б забезпечили не лише високу їх високу ефективність, а й надали можливість забезпечити їх подальшу адаптацію до європейських стандартів. Формування та розвиток в Україні кластерних об'єднань різної галузевої та міжгалузевої приналежності є істотною, однак не достатньою ознакою для забезпечення доцільних трансформаційних зрушень в економіці. Саме тому важливим питанням є забезпечення таких можливостей поступального розвитку кластерних об'єднань, які б дозволили створити належні умови для інтеграції вітчизняних галузей економіки до секторальних політик Європейського Союзу та можливості щодо налагодження комунікацій ділового партнерства між вітчизняними та європейськими кластерами.

Висновки. У процесі проведеного дослідження було проаналізовано низку поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців, щодо таких понять як «кластер» та «інноваційний кластер». Визначено, що значна частина поглядів, щодо такого економічного явища як «кластер» базується саме на об'єднанні підприємств в межах певного регіону, тобто мова йде про мезорівень функціонування економіки. Що ж стосується «інноваційних кластерів», то їх особливість полягає у широкому застосуванні новітнього наукового знання, що реалізується завдяки тісній співпраці, або ж наявності в структурі такого кластеру науково-дослідної установи, яка і займається систематичною розробкою та впровадженням інноваційних підходів щодо здійснення господарської діяльності іншими учасниками кластеру. Також на основі аналізу світової практики функціонування кластерів визначено можливі напрями їх розвитку, які зведено у 5 груп, кожна з яких диференціюється на відповідні різновиди.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Яненко І.Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика : [монографія] / І.Г. Яненко. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. – 380 с.
2. Кризська Р.Ю. Регіональні інвестиційно-інноваційні кластери: актуальні проблеми запровадження в Україні / Р.Ю. Кризська // Держава та регіони. Сер. Державне управління. – 2011. – № 2. – С. 129–135.
3. Соколенко С.І. Інноваційні кластери – механізм підвищення конкурентоспроможності регіону / С.І. Соколенко // Формування та розвиток регіональних кластерів як один із інструментів підвищення конкурентоспроможності регіону : [матеріали круглого столу] (м. Полтава, 11 липня 2008 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucluster.org/sokolenko/2008/07/innovacijny-klasteriy-mexanyzm-pidvyshhennya-konkurentospromozhnosti-regionu/>.
4. Шовкалюк В.С. Кластери та інноваційний розвиток України / В.С. Шовкалюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/Stvor_ta_funk_klasteriv.pdf.
5. Федотова Ю. Інноваційні кластери та їх роль у підвищенні конкурентоспроможності економіки регіону / Ю. Федотова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://confiapv.at.ua/publ/konf_24_25_cherven_2010/49_innovacijni_klasteri_ta_jikh_rol_u_pidvyshhenni_konkurentospromozhnosti_ekonomiki_regiону/2-1-0-118.
6. Смородинская Н. Инновационные кластеры: мировые ориентиры и российские реалии / Н. Смородинская [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecpol.ru/index.php/2012-04-05-13-41-25/2012-04-05-13-41-42/756innovatsi-onnye-klasteriy-mirovye-orientiry-i-rossijskie-realii>.
7. Рекорд С.И. Развитие промышленно-инновационных кластеров в Европе: эволюция и современная дискуссия / С.И. Рекорд. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 109 с.
8. Єжакова Н.В. Оцінка взаємодії елементів інноваційного кластера / Н.В. Єжакова // Економіка Криму. – 2010. – № 4(33). – С. 20–25.
9. Смолич Д.В. Концептуальні засади формування інноваційних кластерів в умовах транскордонного співробітництва регіонів / Д.В. Смолич // Проблеми економіки та управління : [збірник наукових праць] / відповідальний редактор Й.М. Петрович. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 206–211.
10. Соколенко С.І. Формирование инновационных кластеров в Украине: Роль Торгово-промышленных Палат // Развитие инновационного пространства СНГ. Роль и место Торгово-промышленных Палат стран содружества : [материалы Международного форума] (г. Казань, 16–17 апреля 2009 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucluster.org/sokolenko/2009/04/formirovanie-innovacionnyx-klasterov-v-ukraine-rol-torgovo-promyshlennyx-palat/>.
11. Спасів Н.Я. Кластер як імператив інвестиційної активності / Н.Я. Спасів, В.М. Хопчан, М.І. Хопчан // Електронне наукове видання «Ефективна економіка». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=406>.
12. Портер М. Э. Конкуренция / [М. Портер] ; пер.с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
13. Schmitz, Hubert, On the Clustering of Small Firms" / J. Rasmussen, H. Schmitz and M.P. van Dijk (eds.) // Flexible specialization: a new view on small industry, IDS Bulletin (Special Issue). – 1992. № 23(3). – P. 64–69.
14. Elsner, W. An industrial policy agenda 2000 and beyond: Experience, Theory and Policy. Bremen Contributions to Institutional and Social-Economics (Eds.) Biesecker, A./ Elsner, W./ Grenzdorffer, K., No 34, 1998.
15. Bergman E.M., Feser E.J. Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative
16. Applications / E. M. Bergman, E. J. Feser ; Regionl Research Institute. – WVU., 1999.
17. Swann G. M. P., Prevezer M., Stout, D. The Dynamics of Industrial Clustering: International Comparisons in Computing and Biotechnology. – Oxford : Oxford University Press, 1996.
18. Щепакін М.В. Классификация и формы организации отраслевых инновационных кластеров / М. В. Щепакін, Ю.В. Томилко, В.В. Грицай. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journal.kfrgteu.ru/files/1/2012_8_12.pdf.